

مرکز مجرب از امام صادق علیه السلام

سیوطی

جلسه (۱۳۱) ۲۷

استاد: وافى یزدى

موضوع: اِعمال اسم فاعل

نکته ۱: اسم فاعل اگر صله‌ی «ال» باشد، در ماضی و غیر ماضی، اِعمالش جایز است؛ البته برخی از نحوین گفته‌اند فقط در ماضی عمل می‌کند و برخی دیگر گفته‌اند مطلقاً عمل نمی‌کند.

نکته ۲: وزن‌های «فَعَّال»، «مِفْعَال» و «فَعُول»، که دلالت بر مبالغه دارند، مثل اسم فاعل عمل کرده و همان شرایط اسم فاعل را دارند: أَمَا الْعَسَلُ فَأَنَا شَرَّابٌ - إِنَّهُ لَمُنْحَارٌ بَوَائِكُهَا - ضُرُوبٌ بِنَصْلِ السَّيْفِ سَوَّامَانِهَا.

نکته ۳: در وزن‌های «فَعِيل» و «فَعِل»، که دلالت بر مبالغه دارند عمل اسم فاعل کم است.

نکته ۴: اسم فاعل (و صیغه‌های مبالغه) اگر تشبیه و جمع باشد نیز همانند مفرد عمل می‌کند و همان شرایط مفرد را دارد: الْقَاتِلِينَ الْمَلِكِ الْحَاحِلَا - ثُمَّ زَادُوا إِيْنَهُمْ فِي قَوْمِهِمْ غَفْرًا ذَنْبَهُمْ غَيْرِ فَخْرٍ.

نکته ۵: اسم فاعل و مفعول اگر مصغَّر شوند، عمل نمی‌کنند.

نکته ۶: کلمه‌ای که به دنبال اسم فاعل عمل کننده می‌آید، نصب یا جر می‌گیرد و اگر جر گرفت و چند مفعولی بود، می‌تواند بعد خود را منصوب کند.

نکته ۷: تابع مفعول مجرور می‌تواند منصوب یا مجرور شود: مَبْتَغَى جَاهٍ و مَالًا (مَالٍ) مِنْ نَهْضٍ.

نکته ۸: هر آنچه برای اسم فاعل بیان شد، در مورد عمل کردن و شرایط عمل، برای اسم مفعول نیز وجود دارد؛ البته اسم مفعول، در عمل مانند فعل مجهول است: الْمَعْطَى كِفَافًا يَكْتَفَى.

نکته ۹: اضافه شدن اسم فاعل به فاعل خودش جایز نبود ولی در اسم مفعول، جایز است که اسم مفعول به مفعول خود اضافه شود البته هنگامی که اسناد را به ضمیر برگردانیم: مَحْمُودُ الْمَقَاصِدِ الْوَرَعِ.